

ДОКЛАД

за актуализация на Композитния индекс

„Икономика на светло“

към месец май 2015 г.

Този доклад съдържа направената към средата на месец май 2015 г. актуализация на стойността на Композитния индекс „Икономика на светло“. В него са представени и коментирани новите стойности на различните показатели, формиращи Индекса и те са сравнени със стойностите от предходната актуализация, която е към месец ноември 2014 г.

Структурата на доклада е следната. В Раздел 1. е представено кратко резюме с основните резултати от доклада. В Раздел 2. са представени и детайлно анализирани конкретните данни, които са претърпели промяна при настоящата актуализация. В Раздел 3. е анализирана динамиката на показателите от статистическия компонент на Индекса, както и самия компонент като цяло, на базата на извършената актуализация. Динамиката на показателите от социологическия компонент на Индекса е разгледана в Раздел 4. В Раздел 5. са изведени основни изводи и са анализирани причините, довели до изменение на стойностите на Композитния индекс.

1. Резюме

Актуализацията на Композитния индекс е в резултат на промяна на входящите данни, от които той се изчислява. Всяка година до края на месец март Националният статистически институт (НСИ) публикува „предварителни“ данни за икономиката на страната за предходната година. До края на месец септември се публикуват „окончателни“ данни за основните макроикономически показатели за предходната година. В някои случаи, поради промяна на методологията или на базите за изчисление, се публикуват и „ревизирани“ данни за предходни години. В съответствие с този график на публикуване на официалните статистически показатели, актуализация на Индекса се извършва два пъти годишно – първо през месец

май с предварителни данни и после през месец октомври с окончателни и ревизирани данни.

При настоящата актуализация на Индекса, която използва наличните към 15. 05. 2015 г. статистически данни, беше извършена основна ревизия на показателя „ДДС“ за всички предходни години.

Актуализацията на показателя „ДДС“ се наложи, защото Националният статистически институт публикува фундаментално ревизиран нов хронологичен ред данни за Крайни потребителски разходи на домакинствата от 1995 г. насам, в резултат на нова методология за изчисление, която НСИ е възприел. Въведена е Европейската система от сметки 2010 (ЕСС 2010), която е задължителна за всички държави-членки на ЕС и навсякъде данните показват номинално увеличение на БВП, поради това, че в оценяването на икономиката вече се включват данни за още няколко нелегални дейности като наркотрафик и проституция. В същото време се прецизират методите за измерване на други дейности, които също добавят допълнително стойност към икономиката¹.

В периода март - април 2015 г. беше проведено социологическо проучване, резултатите от което при настоящата актуализация бяха използвани за изчисляване на социологическия компонент на Индекса.

При последното изчисляване за 2013 г., стойността на Композитния индекс беше 68.24. Новите данни, въз основа на които се актуализира стойността на КИ, водят до корекция в неговата стойност и при пресмятане с окончателни и ревизирани данни за 2013 г., стойността на Индекса е 69.19.

През 2014 г. Индексът бележи спад спрямо така изчислената стойност с ревизираните данни за 2013 г. и е на стойност от 68.28. Разликата не е

¹ Още през 2014 г., при изчисляване на индекса за 2013 г., има отчитане на тази основна ревизия на данните, но в непълнен мащаб. До онзи момент все още не са били публикувани ревизирани данни за постъпленията от ДДС и за начислената условна рента на жилищата.

голяма, но по-важното е, че през 2014 г. се обръща тенденцията Индексът да нараства. Поради ниската стойност на разликата, обаче, е още рано да се допусне устойчивост на тенденцията.

Понижаването означава, че КИ регистрира „посивяване” на икономиката за 2014 г. спрямо 2013 г., но „посивяването” е много слабо и не може да бъде характеризирано като устойчиво.

В рамките на периода на изчисление на КИ, динамиката му сочи забавяне на инерцията на „изсветляване” на икономиката. През периода 2011 – 2013 г. Индексът нараства плавно, докато за 2014 г. бележи спад от 0.91 единици.

Причините за тази динамика на Индекса могат да се търсят в няколко посоки. От една страна, през периода 2011 - 2013 г. има определено засилване на мерките на правителството в борбата за намаляване на неформалната икономика и те безспорно са дали резултат. Извършени са промени както в нормативна уредба, така и в правоприлагането, по-важните от които са: свързването онлайн на търговски обекти с Националната агенция за приходите², възстановяването на митническото дознание³, въвеждането на измервателни прибори при производителите на алкохолни продукти и горива, засилване и по-добра координация на проверките при трудовите инспекции.

През 2014 г. също има решения в тази насока - въведени са мерки в областта на ДДС – фискален контрол на стоки с висок фискален риск, обратно начисляване на ДДС и касова отчетност на ДДС. Тези мерки

² По оценки на Министерството на финансите тази мярка е разширила данъчната база за ДДС с 4.8 млрд. лева. Според изявление на говорителя на НАП Росен Бъчваров (в-к „Новинар“, 28. 12. 2013 г.), качеството на проверките, които Националната агенция по приходите (НАП) прави на фирмите, се е подобрило два пъти след въвеждането на дистанционната връзка между касовите апарати и системата на Агенцията. По този начин е станало много по-лесно да се установяват нарушенията на рисковите търговци. В момента системата позволява да се спестяват ресурси, да се извършва оценка на риска и да се правят инспекции, където се установяват отклоняващи се практики.

³ Митническо дознание е съществувало в периода 2001 - 2006 г.

„прехвърлят” някои от положителните ефекти, в това число и постъпления от този вид данък, за бъдещи периоди, като този ефект ще се прояви най-силно през 2015 г. Това в определена степен обяснява и спадането на показателя „ДДС“, което се наблюдава през 2014 г.

През 2014 г. влияние оказва и продължаващата икономическа криза, както и нарастващото напрежение и по-голяма неопределеност, свързани с външнополитически рискове, като например дълговата криза в Гърция и войната в Украйна. Причина за обръщане на положителната тенденция на „изсветляване” са също така и общата политическа и икономическа несигурност, както и възникналата в средата на годината банкова криза.

Трябва да отбележим и че вече повече от пет години функционира Националният център за ограничаване и превенция на неформалната икономика, изграден в изпълнение на проекта „Ограничаване и превенция на неформалната икономика”, който проведе масирани национални и регионални медийни информационни кампании; провежда обучения на работодатели, на работници и служители и граждани; публикува аналитични и информационни материали; поддържа Национална гореща телефонна линия и предоставя консултации. Всичко това допринася за „изсветляването” на икономиката.

Въпреки лекият спад през 2014 г., безспорно за периода 2010 – 2014 г. като цяло се наблюдава подобряване на Индекса – т.е. „изсветляване“ на икономиката. То обаче не е достатъчно и усилията в тази насока не трябва да спират⁴. Въз основа на данните от отделните показатели на Индекса, като най-разпространени и най-проблемни прояви на неформалната икономика

⁴ Международни сравнения не са в обхвата на настоящия доклад. Но според данни на Европейската комисия, както и според изследвания на Европейската фондация за подобряване на условията на живот и труд, България е с най-голям дял на сивата икономика в Европейския съюз, който дял се оценява (за 2012 г.) на около 32 % от БВП. Освен България, в „челната тройка” на страните с най-голяма сива икономика са още Румъния и Литва.

през 2014 г. се очертават: загубите от контрабанда на тютюневи изделия и измами с ДДС; неиздаването на касови бонове в сферата на услугите и фиктивните трудови договори. Именно на тях следва да се обърне по-голямо внимание при планирането и осъществяването на бъдещите действия за ограничаване и превенция на неформалната икономика.

2. Нови данни и актуализирани показатели

Актуализацията на Композитния индекс „Икономика на светло“ през май 2015 г. включва и ревизия на един показател от статистическия компонент - ДДС. Тези промени обаче не обръщат тренда в движението на Индекса и профилът на неговата динамика се запазва.

Показателят „ДДС“ търпи промени поради генералната ревизия на стойностите на БВП и неговите компоненти след 1995 г., извършена от НСИ. В резултат на тази ревизия, потреблението на домакинствата, като компонент на БВП, от гледна точка на разходите за крайни стоки и услуги, също търпи изменения в посока завишаване с 2 – 4 % годишно. Причината е, че към този показател се добавят по-прецизни оценки за потреблението на жилища и гаражи, като и оценки за услуги, свързани с „проституция“ и „наркотици“, каквито до този момент не са били включвани в размера на БВП.

Резултатите от актуализацията на отделните показатели са представени в Таблица 1. В нея, след наименованието на всеки показател, са показани по пет числа, които са съответно: теглото, с което показателят участва в Композитния индекс; стойността на показателя и стойността на показателя след претегляне съответно за 2013 г. и 2014 г. (след настоящата актуализация).

Таблица 1.

Стойности на Композитния индекс за 2013 и 2014 година

Композитен индекс "Икономика на светло"	2013 г.		2014 г.		
	69,19		68,28		
	Тегло	Стойност	Претеглена стойност	Стойност	Претеглена стойност
Статистически компонент	50,00%		34,86		34,77
Пари/Широки пари	20,00%	53,5	10,70	53,5	10,70
ДДС	15,00%	82,9	12,44	82,7	12,41
Неформално заети	5,00%	74,1	3,70	66,8	3,34
Акцизи	5,00%		4,09		4,06
Тютюневи изделия	2,50%	69,90	1,75	67,10	1,68
Алкохол	2,50%	93,56	2,34	95,30	2,38
Външна търговия	5,00%		3,92		4,26
ЕС	3,25%	90,02	2,93	89,65	2,91
извън ЕС	1,75%	57,02	1,00	76,85	1,34
Социологически компонент	50,00%		34,34		33,51
Търговски дружества	30,00%		21,57		21,22
Пазар на труд	3,34%		2,33		2,24
Работа с договори	1,67%	74,7	1,25	73,2	1,22
Работа с договори на пълно възнаграждение	1,67%	64,9	1,08	61,2	1,02
Пълно отчитане на реализираната продукция	3,34%	71,5	2,38	69,6	2,32
Легален внос и износ	3,34%	78,5	2,62	74,9	2,50
Коректно деклариране на мита и данъци	3,34%	75,7	2,52	75,4	2,51
Коректно възстановяване на ДДС	3,34%	79,4	2,65	79,2	2,64
Коректно провеждане на обществени поръчки, лицензионни и разрешителни процедури	3,34%	68,1	2,27	64,2	2,14
Разплащане по банков път	3,34%		2,71		2,69
Между фирми	1,67%	78,9	1,31	77,9	1,30
На работници и служители	1,67%	83,5	1,39	83,7	1,40
Наличие на система за качество	3,34%	58,9	1,96	58,9	1,96
Дял на светлата икономика	3,34%	64,1	2,14	66,5	2,22
Работници и служители	20,00%		12,76		12,29
Пазар на труд	6,70%		4,71		4,64
Основна работа с договор	1,70%	69,9	1,17	71,2	1,19
Основна работа с договор на пълно възнаграждение	1,70%	36,4	0,61	38,5	0,64
Допълнителна работа с договор	1,70%	94,0	1,57	92,8	1,55
Допълнителна работа с договор на пълно възнаграждение	1,70%	82,2	1,37	75,7	1,26
Пазар на потребителски блага	6,70%		4,09		3,77
Издаване на касови бележки за стоки	3,30%	84,0	2,80	74,7	2,49

Издаване на касови бележки за услуги	3,30%	38,8	1,29	38,5	1,28
Коректно деклариране на данъци върху доходите на физическите лица	6,70%	59,4	3,96	58,2	3,88

Изчислената стойност на показателя „ДДС“ намалява спрямо неговите стойности за предходните периоди, но това намаление е относително малко, а профилът на динамиката на показателя се запазва. Причината за това може да се търси преди всичко в отложените ефекти от въвеждането на системата за обратно начисляване на ДДС върху техническите култури.

3. Статистически компонент

3.1. Промени в стойностите на отделните показатели

Статистическият компонент включва общо седем показателя. От тях пет показателя спадат или запазват нивото си през 2014 г. спрямо 2013 г., а два се покачват. Намаляващите показатели за 2014 г. са „ДДС“, „Външна търговия – ЕС“, „Неформално заети“, „Тютюневи изделия“. Намалението на техните стойности не успява да се компенсира от стойностите на останалите два показателя, които нарастват – „Външна търговия – извън ЕС“ и „Алкохол“, което, като нетен резултат, води до намаляване на стойността на статистическия компонент за 2014 г. – което означава „посивяване“ на икономиката.

Най-съществен спад (с 0.36 единици след претегляне) се наблюдава при показателя „Неформално заети“. Това е негативно развитие, но трябва да се отбележат като възможни следните причини: голямото увеличение на минималната работна заплата и минималните осигурителни доходи през 2014 г. и несигурността, свързана с пенсионната реформа, която демотивира заетите да се осигуряват, поради липсата на директна връзка между осигурителен доход и получавана пенсия в бъдещето. Влияние най-вероятно е оказала и ситуацията с пенсионноосигурителните дружества и липсата на

сигурност и стабилност какво ще стане със спестяванията в пенсионните фондове.

Допълнително проблемът се изостря от това, че в рамките на общата безработица делът на младежката безработица е съществен. Именно тази група е много уязвима от неформални практики поради по-ниската степен на членство в синдикални организации, по-малко опит и познаване на Кодекса на труда и голяма неопределеност и отдалеченост във времето от евентуалните ползи на социално-осигурителната система.

В най-голяма степен – с 0.34 единици след претегляне се увеличава показателят „Външна търговия – извън ЕС”, което, от своя страна, води до увеличаване на обобщаващия показател „Външна търговия”. Най-вероятно показателят нараства за 2014 г. поради усъвършенстване на облекчените митнически процедури - опростено деклариране, облекчено деклариране и оформяне на място. Повишаването на показателя за търговия извън ЕС е компенсирало напълно минималния спад на показателя за търговия със страни в ЕС. Трябва да се отбележи, че подобряването на показателя „Външна търговия – извън ЕС” е положително явление, но най-вероятно се дължи на намаляването на физическия стокообмен с Украйна. Митническите процедури са принципно различни при търговия със страни от ЕС и страни извън ЕС. Това е причината да се следи не само обобщаващият показател за цялата външна търговия, но и отделните му компоненти за двете направления.

Тревожна е и тенденцията, която се описва от показателя „ДДС”. След ревизирането на данните за 2013 г., той индикира намаляване през 2014 г. с 0.03 единици (след претегляне). През 2014 г. бяха предприети редица мерки в областта на повишаване на събираемостта на ДДС – фискален контрол на стоки с висок фискален риск, обратно начисляване на ДДС и касова

отчетност по ДДС. Въвеждането на тези мерки „прехвърли“ част от приходите по ДДС, а оттук и част от „изсветляването“ на икономиката от 2014 г. в 2015 г. Причина за намаляването на показателя за ДДС е и обявеният в средата на годината фалит на Корпоративна търговска банка и закъснялото изплащане на гарантираните влогове от Фонда за гарантиране на влоговете, което доведе до ситуация, в която много регистрирани по ЗДДС лица за дълго време нямаха достъп до финансовите си средства и бяха принудени да забавят плащанията към бюджета на дължимия ДДС, плащанията към доставчици, както и да възприемат по-сиво поведение като цяло.

От 1 януари 2014 г. беше въведен механизъм за обратно начисляване на ДДС за доставка на зърнени и технически култури. Предоставените официални данни от Министерството на финансите показват, че сумарният ефект от въведената мярка за 2014 г. е 207 млн. лв. по-малко данък за възстановяване.

Ефектът, освен финансов, е и икономически: механизмът за обратното начисляване води до намаляване на нелоялната конкуренция, намаляване на действията на непазарните фактори и изсветляване на производството и търговията със зърно. Наблюдава се тенденция за намаляване на порочни търговски практики.

От 1 януари 2014 г. към Националната агенция за приходите е организирано ново „Звено за фискален контрол“, работещо с мобилни екипи. Служителите в него могат да проверяват камиони, които превозват високорискови стоки и да им поставят пломби и GPS-и. Данъчните служители правят проверки на превозваната стока, а също и присъстват в

складовете при разтоварването ѝ⁵. Агенция „Митници“ и НАП работят с достъп до информационните масиви на МВР.

Минимален спад (с 0.02 единици след претегляне) има и показателят „Външна търговия – ЕС“, което е коментирано по-горе и може да бъде интерпретирано по-скоро като стабилизиране на постигнатото ниво.

Влошаване има и при обобщаващия показател „Акцизи“. По отношение на алкохолните продукти се регистрира подобряване от 0.04 единици след претегляне, което може да се обясни със засилени проверки и при производителите, и при търговците. От друга страна, при тютюневите изделия е регистриран спад в показателя от 0.07 единици след претегляне. Направените съществени усилия за пресичане на контрабандните канали и търговията с цигари без бандероли дават резултат, но следва да продължат - още повече, че показателят остава на този етап със сравнително ниска стойност.

Показателят „Пари/Широки пари“ запазва стойността си от 2013 г., като една причина за това е обяснението, свързано с променящия се данъчен режим относно доходите от банкови депозити, изложено подробно в предходния „Доклад за актуализация на Индекса към месец април 2014 г.“. Другата причина са събитията около фалита на банковата група КТБ.

3.2. Промени в стойността на статистическия компонент на Композитния индекс

След като се отчетат измененията на всички показатели, съставляващи статистическия компонент на КИ, претеглената им със съответните тегла стойност за 2014 г. е 34.77. Статистическият компонент

⁵ Основание за създаването на такова звено е фактът, че при проверки на граничните пунктове, на зеленчукови борси и тържища са установени много нарушения при доставката на плодове и зеленчуци - цели камиони внасят зеленчуците като „подарък“ или на занижени стойности. Тази мярка е предприета и за защита на българските производители, които страдат от такава нелоялна конкуренция.

като цяло бележи лек спад спрямо 2013 г., когато има стойност 34.86. Регистрира се тенденция на задържане и спиране на процеса на „изсветляване” на българската икономика и дори лек спад, което се дължи основно на политическата и икономическа несигурност, а също така и на банковата криза в страната от средата на годината.

Погледнато в сравнителен план, като най-проблемни области, от гледна точка на разглежданата група показатели, за 2014 г. се очертават: събираемостта на акцизите върху тютюневите изделия, външната търговия със страни извън ЕС и неформално заетите лица.

4. Социологически компонент

За 2014 г. стойността на социологическия компонент на Композитния индекс е 33.51, стойността за 2013 г. е 34.34. Налице е спад, което означава, че социологическият компонент отчита по-ниска степен на „светла” икономика за 2014 г., в сравнение с 2013 г., като се забелязва обръщане на тенденцията за постоянно и равномерно покачване на този компонент от 2010 г..

Влошаването на този показател през 2014 г. отразява настроенията на бизнеса, отразени в попълнените анкети от работодателите (спад в стойността на под-показателя „Търговски дружества“ от 21.57 през 2013 г. на 21.22 през 2014 г.), и от представители на работниците и служителите – (под-показателят „Работници и служители“ намалява съответно от 12.76 на 12.29). Тенденцията е ясно очертана, което най-вероятно се дължи на неравномерното действие на предприетите мерки за изсветляване на икономиката към физическите и юридическите лица.

4.1. Търговски дружества

Групата от показатели, отразяващи оценката на бизнеса за процесите в неформалната икономика, се състои от 11 показателя. От тях 9 показателя спадат през 2014 г. спрямо 2013 г., а само два се покачват. Това означава, че според бизнеса, има влошаване на икономическата среда, дължащо се на повишаване на неформалната икономика, т. е. част от икономиката е „посивяла” през 2014 г. и то в съществено различни аспекти.

Единствените два показателя, за които се наблюдава ръст, са „Дял на светлата икономика” и оценката за „Разплащане по банков път на работници и служители”.

Първият показател индикира увеличение с 0.08 единици (след претегляне). Това е сигнал, че общият риск от „сиви практики” е намалял от тази гледна точка.

Вторият показател се увеличава в по-малка степен – с 0.01 единици (след претегляне). Показателят „Разплащане по банков път на работници и служители” нараства най-вероятно поради повишаване на финансовата култура на работниците и служителите, във връзка с естественото разширяване на дела на дигиталните и електронни транзакции в България и внедряването на редица нови продукти и услуги в тази област, като например разширяването на безконтактните плащания.

Всички други девет на брой показателя намаляват. Техният спад като цяло не може да се компенсира от покачването на двата показателя, коментирани по-горе, така че, в крайна сметка, групата показатели бележи понижение.

Като най-неблагоприятно, макар и не най-голямо по размер, следва да се разглежда същественото влошаване в сферата на обществените поръчки и лицензионните и разрешителните процедури – показателят спада от 68.1

(преди претегляне) през 2013 г. на 64.2 през 2014 г. Тази динамика заслужава внимание, поради продължаващите проблеми с обществените поръчки, както и по отношение на усвояването на средствата от ЕС. Например, през 2014 г., от 19 проверки на евро проекти от АДФИ са открити 20 нарушения. Най-много са нередностите в проекти по програмите „Регионално развитие“ и „Административен капацитет“. През миналата година ИА ОСЕС е направила 230 проверки и е открила 203 нарушения.

Подобно е положението и при показателя „Легален внос и износ“. През 2014 г. той има понижаване – стойността му през 2013 г. е 78.5 (преди претегляне), докато през 2014 г. спада до 74.9. Усещанията и впечатленията на представителите на бизнеса са, че митническите измами и контрабандата са се увеличили. Като вероятна причина може да се посочи нелегалният внос на плодове и зеленчуци посредством МПС до 4 тона, като се твърди, че превозваната стока е за лична консумация. Тази продукция в последствие достига до пазарите на значително по-ниска цена, поради неспазването на данъчния и митническия режим.

Също неблагоприятна смяна на тенденцията се отбелязва при показателя „Коректно възстановяване на ДДС“. Той влошава стойността си за 2014 г. спрямо 2013 г. – от 79.4 на 79.2 (преди претегляне). За 2014 г., показателят бележи спад, което се дължи най-вероятно на забавения ефект от предприетите мерки в областта на ДДС, както беше коментирано по-горе.

Деветте показателя от групата на Търговските дружества, които понижават стойността си за 2014 г. спрямо 2013 г., спадат в различна степен. С най-малко се понижава мнението на бизнеса за „Разплащането по банков път между фирми“, което е свързано донякъде и с възникналата в средата на 2014 г. банкова криза.

Съществено се влошава показателят „Работа с договори”. Обяснение за спада на двата показателя, оценяващи пазара на труда – „Пазар на труд – работа с договори” и „Пазар на труд – работа с договори на пълно възнаграждение”, може отново да се търси в рязкото административно покачване на минималната работна заплата и минималните осигурителни доходи, както и несигурността, свързана с пенсионната реформа.

Наблюдава се влошаване на усещанията на бизнеса и работниците и служителите по отношение на ситуацията на пазара на труда през 2014 г. Причина за това може да е липсата на цялостни устойчиви стратегии - както за развитие на пенсионната реформа, така и за разрешаване на наболели въпроси като ниската активност на пазара на труда.

Разликите между стойностите на отделните показатели не са пренебрежими – има такива, които са доста високи и такива, които остават с проблемно ниски стойности, като по този начин очертават областите, в които са нужни повече усилия за противодействие на сивата икономика. Тези области, според представителите на бизнеса, са преди всичко свързани с необходимостта от ограничаване на работата с фиктивни договори, обществените поръчки и разрешителните и лицензионните режими, неотчетените обороти⁶.

4.2. Работници и служители

Групата от показатели, отразяващи мненията на работниците и служителите, се състои от общо седем показателя. През 2014 г. има влошаване - спрямо 2013 г. - два показателя се покачват, а пет спадат. Увеличението на покачващите се индикатори не компенсира спада на намаляващите и крайният резултат е намаляване общо на стойността на тази

⁶ Показателят за „Наличие на система за качество” и оценката за „Дял на светлата икономика” също имат относително ниски стойности, но те имат специфичен характер и са по-скоро косвени индикатори.

група индикатори - от 12.76 за 2013 г. на 12.29 за 2014 г. Според икономически активната част на населението, има влошаване на икономическата среда от гледна точка на неформалната икономика. От петте показателя, които спадат, с по-голямо намаление се отличава „Издаване на касови бележки за стоки”. Намалението е съществено – с цели 9.3 единици (преди претегляне). Така този показател предполага негативна тенденция, която може да се разглежда като вид реакция на продължаващия през 2013 г. и 2014 г. период на бавно възстановяване от икономическата криза, както и на несигурността от създаденото през 2014 г. политическо и финансово напрежение.

Другите показатели, които бележат спад, са „Допълнителна работа с договор на пълно възнаграждение” от 82.2 (преди претегляне) през 2013 г. на 75.7 (преди претегляне) през 2014 г. и „Допълнителна работа с договор” от 94.0 (преди претегляне) през 2013 г. на 92.8 (преди претегляне) през 2014 г. Най-вероятна причина за тези явления са икономическата криза и осигуреността по основен трудов договор, който дава на субектите, избрали подобно поведение, сигурност, че все пак са осигурени за осигурителните рискове по основно трудово правоотношение.

Повишават се и остават на относително високо равнище показателите за трудовия пазар, свързани с основна работа.

Показателят „Пазар на потребителски блага” има два под-показателя – отделно „Издаване на касови бележки за стоки” и „Издаване на касови бележки за услуги”. Показателят отбелязва влошаване като цяло, което се дължи основно на влошаване при компонента на стоките, както беше дискутирано вече по-горе. Този резултат от анкетите може да се обясни с нестриктното издаване на касови бонове за стоки и нерегулярното водене на касови книги.

Нивата на двата под-показателя остават много различни – 74.7 единици за стоките срещу само 40.3 единици за услугите. Видимо въвеждането на онлайн връзка с НАП отслабва като резултат и дългосрочен ефект, но има по-съществено въздействие за стоките и далеч по-малък ефект при услугите. Това може да се обясни с по-малките възможности за проследимост на извършването на услуги и по-ниската степен на институционализация на предлагашите услуги. Коректното отчитане на оборотите в сферата на услугите остава много проблемно – показателят има най-ниската стойност от всички показатели от социологическия компонент.

На най-ниско относително ниво остават показателите „Издаване на касови бележки за услуги” и „Основна работа с договор на пълно възнаграждение”. По мнението на тази група анкетирани, това са най-проблемните области, на които следва да се акцентира занапред в борбата срещу сивата икономика.

5. Основни изводи

Композитният индекс „Икономика на светло“ за 2014 г. отчита намаление на стойността си с 0.91 пункта, от които 0.09 пункта се дължат на спад на статистическия компонент на КИ и 0.83 пункта - на спада на социологическия компонент. Анализирайки изменението на двата компонента на КИ, можем да направим извода, че намалението на стойността на КИ отразява не толкова обективни негативни явления и процеси в икономиката, които се отчитат от статистическия под-индекс, колкото негативната промяна в оценките на бизнеса и работниците и служителите за динамиката и дела на неформалната икономика, което се отчита от социологическия под-индекс на КИ.

По-голямото намаление на стойността на социологическия компонент се обяснява с общата политическа и икономическа нестабилност през 2014 г., която е по-силно усетена от работниците и служителите, чиято оценка отбелязва спад с 0.45, докато работодателите намаляват своите оценка за светлата част на икономиката с 0.35.

Основни причини за отрицателните тенденции в изменението на Композитния индекс „Икономика на светло“ през 2014 г. са два вида:

➤ Въртешни:

- Политическа нестабилност (управление на три правителства, едно от които служебно и проведени избори за европейски и български парламент); финансова нестабилност (банкова криза след фалит на Корпоративна търговска банка);
- Липса на мерки за подобряване на бизнес средата в страната;
- Липса на реформи в сектори, имащи спешна нужда от реформи – енергетика, здравеопазване, МВР и образование;
- Рязко административно повишаване на минималната работна заплата и минималните осигурителни доходи, довели до загуба на конкурентоспособност на българската икономика;
- Проблеми с усвояването на евро фондовете за България (почти цяла година бяха спрени верификациите и плащанията по ОП ОС и ОП РР);

➤ Въртешни:

- Дълговата криза в Гърция (Гърция е един от основните въртешнотърговски партньори и инвеститори в България);
- Войната в Украйна;
- Санкциите на ЕС към Русия;
- Войната в Сирия и бежанския натиск по границите на България;
- Продължаващата икономическа криза в ЕС и България.